

به مناسبت چهلمین سال تأسیس جبهه ملی ایران

دکتر مصدق ، جبهه ملی و مسئله ائتلاف نیروهای سیاسی

نویسنده - منصور بیات زاده

به نقل از نشریه «جنبش سوسیالیستی»، نشریه سازمان سوسیالیستهای ایران -
شماره ۲۰ / ۱۳۶۹ - ۱۹۹۰

دکتر مصدق ، جبهه ملی و مسئله ائتلاف نیروهای سیاسی

چهل سال از تشکیل * جبهه ملی ایران * گذشت. تشکیلاتی که با ارگانیزه کردن و سمت و سوی دادن مبارزات مردم ایران در دوران جنبش ملی کردن صنعت نفت ، دفاع از استقلال و عدم وابستگی و همچنین مبارزه برای آزادی مطبوعات ، آزادی انتخابات ، حکومت قانونی و حاکمیت ملی صفحات درخشانی در تاریخ ایران از خود بیادگار گذاشت.

عناصر ، نیروها و جریانات اصلاح طلب و ترقیخواه ، دمکرات - لیبرال (آزادخواه) ، استقلال طلب و ملی که بصورت پراکنده تأثیر مبارزات و فعالیتهای سیاستمداران توانست کوچکترین نقش اجتماعی با خود بهمراه داشته باشد ، بعد از وحدت با یکدیگر و تشکیل جبهه ملی ایران به رهبری مصدق قادر شدند تا عظیمی از مردم را در حول شعارهای خود به حرکت در آورند و در نتیجه پیروزی بزرگی نصیب ملت ایران بنمایند . جای دارد تا در این نوشته با اشاره ای کوتاه به چگونگی ایجاد * جبهه ملی ایران * و بطور مشخص نظریات شادروان دکتر مصدق در مورد چگونگی تشکیلات جبهه ای ، خاطره مصدق بزرگ را گرامی داریم ، و مجدداً بر این امر تأکید کنیم که جنبش دمکراتیک - لیبرالیستی ، با سمت و سوی استقلال طلبانه و ملی اش در ایران سنتی مصدقی است . که با عناد ، دشمنی ، کینه توزی و توطئه حزب توده ، دربار پهلوی و نیروهای مرتجع مذهبی و دولتهای استعمارگر جهانی روبرو بود .

* * *

اگرچه رژیم که چهل سال قبل در میهنمان حاکم بود اسماً رژیم سلطنتی مشروطه بود و رفق و رفیق تمام امور مملکتی میبایستی بر مناسی نصیح صریح قانون

اساسی و موافقت نمایندگان منتخب مردم صورت گیرد. اما در دوران سلطنت خاندان پهلوی سنت هر این پایه بود که عناصر و نیروهای مرتجع با توافق و کنسرل دربار و حمایت سفارت انگلیس سعی داشتند تا با زیر پا گذاشتن قانون اساسی و توسل به تقلب و مخدوش کردن آرای مردم، صندوق های رأی را بنفع کاندیداهای مورد نظرشان بپر کنند.

در انتخابات دوره شانزدهم مجلس شورای ملی، وزیر دربار جناب هژیر که لطف و عنایت خاص شاهزاده اشرف پهلوی شامل حال ایشان نیز میشد، چندی درجه کوشش خود را بذول داشت تا با کمک فرمانداربها و صاحبان ثروتمند امری از انتخاب مخالفین سیاست دولت بهر نحوی که شده است جلوگیری نماید، چونکه در پانزدهمین دوره مجلس شورایی فقط حضور ۱ نفر نماینده مخالف در مجلس (آقایان حسین مکی، عبدالقدیر آزاد، عبدالحسن حائریزاده و دکتر مظفر بقاشی) سبب شده بود تا دولت مساعد نتواند به خواست دولت انگلیس پاسخ مثبت دهد و ترار داد معروف * گس - گلشائیان * را بتصویب برساند.

در انتخابات دوره شانزدهم مجلس شورایی دکتر محمد مصدق سیاستمدار ملی و دمکرات که در اثر مبارزات آزادیخواهانه و استقلالطلبانه اش از جمله سیاست * موازنه * مفسی * مورد اعتماد و تأیید بخش بزرگی از مردم ایران قرار گرفته بود، کاندیدای شهر تهران بود که بخاطر اعتراض به تقلبات انتخاباتی در شهرستانها به اتفاق جمع کثیری از اهالی تهران در جلوی دربار اجتماع کردند. آنها قصد داشتند همگویی در دربار شاه دست به تحصن بزنند و با این عمل خود، مردم را متوجه قانون شکنی های جناحهای هیئت حاکمه و تقلب در امر انتخابات شهرستانها بنمایند. فرمانده گارد سلطنتی سرهنگ شفقت از ورود جمعیت به کاخ سلطنتی جلوگیری نماید. اما ساعتی بعد هژیر وزیر دربار بنمایندگی شاه اعلام میداد که عده ای بنمایندگی جمعیت تظاهر کنند، می توانند در دربار دست به تحصن بزنند. از بین جمعیت ۲۰ نفر از جمله دکتر مصدق، دکتر شایگان، دکتر سنجابی، دکتر بقاشی، حسین مکی، الهیار صالح، دکتر حسین فاطمی ... به دربار می روند و در کاخ امین دست به تحصن می زنند (۲۳ مهرماه) . چهار روز بعد چون اخذ آراء در تهران شروع می شد، تحصن را پایان می دهند و طی بیانیه ای انتخابات را غیر قانونی و آزادی انتخابات را حریفی بی اساس اعلام می دارند. اگرچه تحصن در رابطه با ابطال انتخابات شهرستانها نتیجه مثبتی با خود بهمراه نداشت، اما این عمل باعث شد که هیئت دولت حداقل در انتخابات تهران تقلب

نکند. ولی بزرگترین دستاورد این تحصن پس بردن به نتیجه فعالیت دسته جمعی بود، و در همین رابطه است که ایده تشکیل "جبهه ملی" پدید می‌شود.

چند روز بعد از سپری شدن تحصن (اول آبانماه ۱۳۲۸) "جبهه ملی" بخاطر تحقق بخشیدن به اهداف "آزادی مطبوعات، آزادی انتخابات و مقررات حکومت نظامی" تشکیل می‌گردد، که بعدها مسئله ملی‌شدن صنعت نفت و خلع پید از شرکت غاصب نفت انگلیس در صدر مبارزات آن قرار می‌گیرد و در اثر این مبارزات بزرگترین پیروزی نصیب ملت ایران می‌گردد. نگارنده قصد این مهم را ندارد تا در این نوشته به نکات مثبت و منفی، سیاست و برنامه و چگونگی مبارزات جبهه ملی در دوران نهضت ملی‌شدن صنعت نفت، حکومت ملی دکتر مصدق، و مراحل بعدی معروف به "جبهه ملی دوم" و "جبهه ملی سوم" و چگونگی نقش این سازمان در انقلاب بهمن ماه ۱۳۵۷ اشاره نماید. اما چون در مقطع کنونی جامعه ما، مسئله آزادی و دموکراسی بیشتر از هر زمان دیگر مد نظر بخش بزرگی از هموطنانمان قرار گرفته است و بخاطر تحقق این امر مهم ضرورتاً همکاری و ائتلاف تمام نیروهای آزادیخواه دمکرات و ملی جامعه ایران را می‌طلبد و بنظر ما آن نوع تشکیلاتی که می‌تواند پاسخگوی این ائتلاف باشد، یک تشکیلات جبهه‌ای است، در این نوشته سعی می‌شود به بعضی از نوشته‌های دکتر مصدق که در مورد موضوع "جبهه" می‌باشد اشاره گردد. بخصوص که دکتر مصدق این نوشته‌ها را سالها بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ با کمک گرفتن از تجربه‌ها و شکست‌های سیاسی خود بنسکارتش در آورده است. آشنائی با نظرات دکتر مصدق می‌تواند کمک بزرگی به روشن شدن بحث در این مورد بنماید.

دکتر مصدق در نامه مورخ ۳ فروردینماه ۱۳۴۲ خطاب به هیئت اجراییه "سازمان های اروپائی جبهه ملی ایران" بیان میدارد:

"... با اینکه از پیام ۳ دیماه ۱۳۴۱ این جانب به اولین کنگره جبهه ملی ایران بوسیله نوار مستحضر شده‌اید، در صدر انحلال احزاب بر آمده* و هرکجا که موفق شده‌اید نتیجه خوبی از آن

* - بین کنگره اول (ویسبادن) و کنگره دوم (ماینس) جبهه ملی ایران در اروپا بحث در رابطه با یک پارچگی و چند پارچگی جبهه در جریان بود، سرانجام نمایندگان در کنگره ماینس بنفع یک پارچگی جبهه ملی یعنی لغو احزاب رأی دادند.

گرفته اید که بنده تصور می‌کنم کار خوبی نشده، مگر اینکه از مخالفین باشند و غیر از این جبهه ملی حزب نیست که با مرامهای زیاد بتواند افرادی را از نظر توجه به مرام دور خود جمع کند. جبهه ملی را باید مرکز احزاب کشور دانست که همه به یک اصل معتقد باشند و آن آزادی و استقلال مملکت است. چنانچه احزاب و اجتماعات در جبهه شرکت نکنند، جبهه همان می‌شود که اکنون شده است و پشتیبان جبهه همان چند نفری خواهند بود که جبهه برای تشکیل شورا انتخاب نموده است. جبهه نباید در صلاحیت احزاب و اجتماعات بحث کند و چنانچه دولت از روی غرض حزب یا جمعیتی را منحل نمود، آن وقت است که جبهه می‌بایست از آن دفاع کند. بنا بر این، هر یک از احزاب و اجتماعات می‌توانند نمایندگی خود را برای شرکت در انجام وظایف روانه جبهه کنند و جبهه او را بپذیرد و چنانچه با صلاحیت آن نمایندگی موافق نباشد، اعزام نمایندگی دیگری را از آن حزب یا جمعیت نقض کند. چنانچه به مراسمات یک حزب مراجعه شود، ملاحظه خواهید فرمود که علل بی‌شماری باعث موجودیت آن شد. و غیر از این افراد حاضر نمی‌شوند در یک اجتماع شرکت کنند و در صورت انحلال، دیگر مراسمی نیست که باعث تجمع شود و هواخواهان جبهه، همان‌گونه ای هستند که جبهه از نظر سابقه، آشنائی انتخاب کرده و قادر نیستند یک قدم در راه دفاع بردارند.

پیشرفت این جانب در سالهای قبل از ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ روی این اصل بود که نسبت به مرام و مسلک احزاب هیچ نظری نداشتم و صلاح ما منحصر به جمع آوری افراد بود که همگی معتقد به یک اصل بودند و از استقلال ایران دفاع می‌کردند و در روز سیام تیسر ۱۳۳۱ ثابت کردند که مدافعین حقیقی مملکتند...*

و در نامه مورخ ۲۸ فروردین ۱۳۴۳ خطاب به * کمیته سازمان دانشجویان جبهه ملی ایران * در رابطه چگونگی تشکیلات جبهه ملی می‌نویسد:

* ... اکنون اجازه می‌خواهم که عرض کنم شما دانشجویان عزیز جزئی از افراد مملکتید و نمی‌توانید به تنهایی کار مفیدی انجام دهید، مگر اینکه

با سایر تشکیلات مملکتی همکاری کنید. و این کار با اسانامه ای که برای جبهه ملی تنظیم شده بهیچوجه صورت نخواهد گرفت.* اسانامه باید طوری تنظیم شود که هر حزب و جمعیت و دسته ای که صاحب تشکیلاتند، بتوانند با انتخاب يك یا چند نماینده وارد جبهه ملی شوند و در تصمیمات جبهه شرکت کنند و نمایندگان مزبور نظریات جبهه را به اطلاع موکلین خود برسانند و انجام آن را بخواهند. هر حزب و هر اجتماع برای خود مراسم دارد و هیچوقت حاضر نمیشود از مراسم خود دست بکشد و تشکیلات خود را منحل نماید. صلاح جبهه ملی در این است که کاری به مراسم دیگران نداشته باشد، فقط اجرای مراسم خود را تأمین نماید. بنابراین این تعریفی که می‌توان از جبهه ملی نمود این است: جبهه ملی مرکز احزاب و اجتماعات و دستجاتی است که برای خود تشکیلاتی دارند و مراسم جز آزادی و استقلال ایران ندارند.

(تکیه از ماست) ...

اکنون نظریات خود را برای تشکیل يك جبهه ملی عرض می‌کنم و تقاضا دارم هرگونه اصلاحاتی که لازم است و از نظر اینجانب دور مانده در آن بفرمائید :

- ۱ - برای تشکیل جبهه يك هیئت مؤسس لازم است که در يك جلسه حاضر شوند و از هر يك از احزاب و اجتماعات و دستجاتی که تشکیلاتی دارند تقاضا کنند که برای تشکیل جبهه دو یا سه نفر از اعضا خود را انتخاب کنند و به هیئت مؤسس معرفی نمایند.
- ۲ - نمایندگان احزاب و اجتماعات و دستجات جبهه ملی را برای مدت یکسال تشکیل می‌دهند و چنانچه فردی از افراد جبهه راجع به صلاحیت یکی از اعضا اعتراض کند، جبهه ملی با رأی مخفی و اکثریت آراء اظهار نظر می‌کند و این اعتراض ممکنست در تمام مدت سال داده شود و به شرحی که گذشت بموقع اجرا در آید ...

* - منظور اسانامه‌ایست که برخلاف پیشنهاد دکتر صدوق در اولین کنگره جبهه ملی (۴ تا ۱۱ دیماه ۱۳۴۱) به تصویب رسید. بر پایه آن ۳۵ نفر که عمدتاً از آنها وابستگی سازمانی و حزبی نداشتند بعنوان شورای مرکزی انتخاب شدند. - این دوره فعالیت جبهه ملی بنام جبهه ملی دوم معروف شد. -

در خانه ضروریست متذکر شد که از دید سازمان سوسیالیستهای ایران تحقق — دمکراسی و آزادی در ایران در گرو * ایجاد یک جبهه وسیع مردمی * ارزیابی می‌گردد. و در این باره مکرراً توضیح داده ایم که منظور ما از * ایجاد یک جبهه وسیع مردمی * بهیچوجه ائتلاف و احیاناً وحدت تمام لایه های اپوزیسیون ضد ولایت فقیه نیست. زیرا عطرکرد تا کنونی بخشی از نیروهای سیاسی ایران صرفنظر از وابستگی به شرق و غرب، حکایت از غیر دمکرات بودن این جریان را دارد. خیال باطلی است اگر تصور شود در وحدت و همکاری آزادیخواهان با نیروهای غیر دمکرات بصری اینکه اخیراً بخش بزرگی از این نیروها جامعه آزادیخواهی و وطن — پرستی بتن کرده و نقاب دمکراسی بر چهره زده اند، بتوان دمکراسی و آزادی را در جامعه ایران متحقق کرد. تا کنون در هیچ کجای جهان نمیتوان یک نمونه زنده ارائه داد که دمکراسی و آزادی در اثر همکاری و فعالیت مشترک آزادیخواهان با نیروهای غیر دمکرات و نوتالیتز به ثمر رسیده باشد. با توجه باین واقعیت جبهه مورد نظر ما آنچنان تشکیلاتی است که بر محور اصول زیر بنیاد گذاشته شود:

- ۱ - قبول جمهوری پارلمانی و حکومت قانونی و نفی دولت ایدئولوژیک در ایران.
- ۲ - قبول دمکراسی و آزادی بخاطر تحقق جامعه پلورالیستی در ایران.
- ۳ - قبول حق حاکمیت ملی.
- ۴ - دفاع از استقلال و نفی هرگونه وابستگی به بیگانه.
- ۵ - دفاع از تمامیت ارضی ایران و حل مسئله ملی.
- ۶ - قبول جدائی دین از دولت.
- ۷ - دفاع از دولت رفاه اجتماعی.
- ۸ - لغو قانون اعدام، نفی و ممنوعیت هرگونه شکنجه.

با در نظر گرفتن اصول فوق * جبهه * مورد نظر شامل طیف وسیعی از نیروهای سیاسی جامعه ایران از نیروهای دمکرات مذهبی و غیرمذهبی گرفته تا نیروهای سوسیالیست دمکرات می‌گردد. حال اگر بخشی از نیروهای سیاسی مورد نظر با پیشنهاد تشکیل * جبهه * توافق ندارند، چه بهتر است نظرات و پیشنهادات خود را در باره چگونگی و تنوع ائتلاف سیاسی نیروهای اپوزیسیون در اختیار افکار عمومی قرار دهند تا زمینه از میان برداشتن موانع موجود در پیش پای همکاری نیروهای سیاسی برداشته شود.

* تصور بیات زار *

تاریخ انتشار در سایت سازمان سوسیالیستهای ایران - سوسیالیستهای طرفدار راه مصدق
در روز سه شنبه ۳ دی ماه ۱۳۹۸ / ۲۴ دسامبر ۲۰۱۹

*****

لینک نوشته:

«دکتر مصدق ، جبهه ملی و مسئله ائتلاف نیروهای سیاسی»
به مناسبت چهلمین سال تأسیس جبهه ملی ایران
در سایت سازمان سوسیالیستهای ایران - سوسیالیستهای مصدقی

www.ois-iran.com/2019/dey-1398/ois-iran-8543-be-monasebate-40omin-sale-taasice-jebheye,elli-IRAN-dr.Mossadegh....pdf

به قلم : - منصور بیات زاده

